

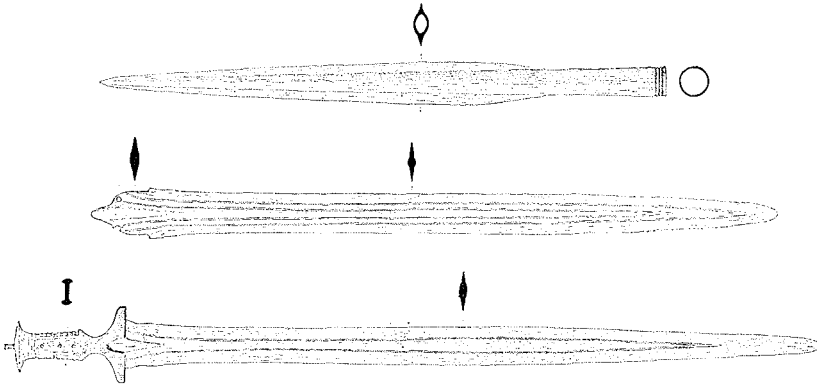
Et våbenoffer fra den yngre bronzealder

Af Henrik Thrane

Boeslundeegnen har i tidens løb præsteret mange fremragende bronzealderfund, tænk blot på lurene fra Boeslunde mose, fundet 1838, de store guldskatte fra Boeslunde banke eller „Borbjerg“ fra 1842 og 1874 og måske ikke mindst selve dette sære anlæg, der nu desværre er ganske ruineret (Aarbøger fra Sorø Amt 1928). Denne morænebakke med de store gravede trappeafsatser er det eneste sted i Danmark, hvor man med rimelig sikkerhed kan tale om en helligdom fra bronzealderen. Gulds kattene er sikkert helligdommens kar, gravet ned, måske i ufredsår, måske fordi de ikke måtte bruges mere – grunden kan vi kun gætte os til. En sådan helligdom forudsætter en bebyggelse af ikke helt ringe format i omegnen og der kendes da også en række betydelige gravfund fra Neble og strøget mellem Korsør og Skelskør både fra ældre og yngre bronzealder, men bopladser mangler. Desværre er der ikke i nyere tid foretaget udgravninger af betydning, så vor viden om bronzealderbesættelsen bygger på gamle fund, der ikke altid fortæller det, vi gerne ville vide, fordi de blev gravet ud i en tid, hvor arkæologien endnu var en uøvet videnskab.

Selv nok så gamle fund kan dog af og til give vigtige oplysninger, det vil læserne kunne se på de næste sider, hvor et gammelt mosefund skal lægges på sin rette hylde efter mere end 100 års glemsel. Glemsel er måske ikke det rette ord, da fundet har været kendt og beskrevet adskillige gange siden det blev gjort i 1828. Det er blot blevet miskendt på grund af nogle i sig selv ganske latterlige bagateller, som jeg skal skildre i det følgende.

Et våbenoffer fra den yngre bronzealder

Offerfund fra Brændte Mose i Sønderup, størrelse 1:4

Fundets historie er kort og godt: i 1828 blev der gravet tørv i en mose ved Sønderup, og bonden, der udførte dette arbejde, bemærkede da nogle broncegenstande stikke frem af tørvegravens væg. Åbenbart meldte han sit fund til borgmesteren i Skelskør, for i Nationalmuseets arkiv findes et brev fra by- og herredsfoged Foss i Skelskør, skrevet d. 14/6 1828. Det lyder:

Til den kongelige Commission for Oldsagers Bevaring.

„Medfølgende giver jeg mig den Ære at tilstille den høje Commission trende i mine Tanker Sjældne Oldsager, nemlig et velconserveret Metal Sværd af 24 Tommers Længde foruden Heftet, som er circa 4 Tommer, et ditto uden Hefte, og en velconserveret Metalspids, huul indvendig, lang 19½ Tommer, til en Spydstage.

Disse Oldsager ere igaar fundne af Gaardmand Niels Nielsen af Sønderup Bye, Gjørding Gods*), i Kanten af en Tørvemose tæt ved Sønderup Bye, som har en temmelig pitoresk Beliggenhed ej langt fra Skjelskør Overdrev. – Denne Mand, som her har afleveret disse Oldsager, ifølge min almindelige Opfordring herom, og i Tillid til det

*) Der menes formentlig Gjerdrup gods.

Henrik Thrane

Løfte jeg har givet at ville drage Omsorg for, at en saadan Omgangsmaade ikke skulde blive ubelønnet, er jeg saa fri at anbefale til en passende Douceur, efter min Formening ikke under 12 rd. (Rigsdaler) rede Sølv, hvilket jeg i Sedler udbeder mig paa det at andre kunne opmuntres til at følge hans Exempel.

Samtlige 3'de Oldsager ere efter Finderens Forklaring fundne liggende tæt over hinanden, og bemærkedes først derved, at Spidserne stak frem i Tørvegraven ved Siden af hinanden.

Manden har lovet at anstille yderligere Eftergravninger i Tørve-mosen, som føre Navnet Brændte-Mose.

Skjelskør, d. 14. Juni i 1828. Underdanig Sign.: Foss“.

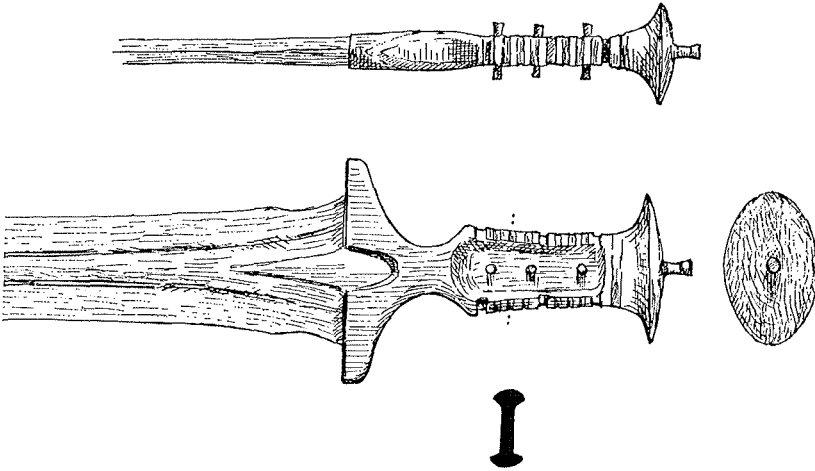
Se, det er jo ganske præcise oplysninger i betragtning af, at hverken finder eller meddeler – byfogeden – havde spor af indsigt i, hvordan arkæologer ønskede deres fund oplyst (100 år senere). Det er faktisk en mønsterværdig rapport.

Ikke desto mindre kan vi 29 år efter fundet se sværdet i en statelig publikation „Atlas for nordisk Oldkyndighed“, udsendt af det kongelige nordiske oldskriftselskab i 1858 med smukke kobberstukne tavler. Her står om sværdet, at det er fundet i nærheden af Skelskør. Ikke et ord om fundomstændighederne eller det nøjagtige findested. Med den etikette fik sværdet lov at vandre videre i arkæologiske publikationer helt op til 1967. Nogle gange blev det sågar endnu ringere beskrevet, i et tysk standardværk om bronccaldersværd fra 1936 fik sværdet den oplysning (eller mangel på samme) med: Danmark uden findested! Det er, som man vil se, en grov forfalskning af det oprindelige udsagn.

Hvad spydspidsen og sværdklingen uden fæste angik, kom de til at gå ind i litteraturen som et fund for sig, fundet i nærheden af Skelskør, men uden nærmere fundoplysninger.

Man griber sig til hovedet og spørger sig selv, om arkæologer da er særlig langsomme i opfattelsen eller hvad meningen er. Misèren skyl-

Et våbenoffer fra den yngre bronzealder

Fæstet af det fuldstændige bronzesværd fra Brændte Mose, halv størrelse

des noget så simpelt som en afskrivningsfejl. I gamle dage, da Nationalmuseet hed Oldnordisk Museum, blev alle nye fund beskrevet i en stor protokol, uden hensyn til om de var fra stenalderen eller 1600-tallet. Originalen bliver opbevaret i afdelingen for historisk tid, mens en afskrift af denne protokol opbevares i oldtidsafdelingen. Når fremmede og hjemlige forskere slår op i protokollen for at se, hvad der står om det oldtidsfund, de nu interesserer sig for, kigger de altid i den protokol, der står i „Danmarks Oldtids“ arkiv – altså kopien. Og i denne afskrift har skriveren lavet en lille fejl, da han indførte Sønderup-fundet.

Først indførte han sværdet med fæstet; det var kommet til at stå nederst på en side i originalen, og skriveren har opfattet denne tilfældige anbringelse som betydningsfuld. I det mindste slog han en streg under beskrivelsen af det første sværd. Så fortsatte han med sværdet uden fæste og spyddet, og til sidst skrev han: „Disse tvende Stykker ere fundne ved Udkanten af en Mose ved Tørveskiæring i Nærheden

Henrik Thrane

af Skelskør. Man har senere undersøgt dette Sted og intet andet fundet i Mosen end hensmuldrede Beene“. Her er igen en ubetydelig fejl, der står „Disse tvende Stykker“, men i originalen står – „Disse trende Stykker“. Det gør jo en forskel. Senere brugere af kopiprotokollen fik det indtryk af stregen, at der var tale om to fund, og at oplysningerne kun omfattede de to ting, der stod under stregen.

Men som man ser, var oplysningerne om fundforholdene meget magre. Og det hjalp ikke at gå til arkivet for at se, om der lå nogen oplysninger i den mappe, hvor breve om fund fra Skelskør herred opbevares. Der var intet om et fund fra 1828.

I den originale protokol derimod var lavet en tilføjelse, der ikke var ført over i kopien, der stod: „Sønderup, Boeslunde sogn, Slagelse herred, Sorø amt“, tilføjet af bronzealderforskeren Vilhelm Boye sidst i 1800-tallet.

Hvis man så gik til mappen for Boeslunde sogn, lå det allerede citerede brev der med alle oplysninger, man kunne ønske sig.

Nogle ganske ubetydelige fejl i afskrivningen samt udeladelse af de oplysninger, der stod i brevet fra byfogeden i Skelskør har altså været nok til at lede adskillige kloge hoveder på vildspor. Nogle har ikke vidst, at der var to protokoller, og de andre har vel regnet med, at kopien indeholdt alt, hvad der stod i originalen.

Vi mangler imidlertid stadigvæk en ting – at stadfæste den brændte mose, så vi kan sætte findestedet af på et kort. Det gjorde man nemlig ikke dengang i arkæologiens barndom, da fundet kom til det oldnordiske museum i Prinsens Palais.

På de moderne kort finder man ingen lokalitet med Brændte Mose navnet. Men går man til matrikelkortarkivet, kan man på det ældste kort fra 1789 over Sønderup bys jorder se et langagtigt mosedrag, hvor tørvegrave er markeret med små trappeagtige signaturer. Der står ikke noget navn ved, men en af markerne vest for mosen hedder Brændte Agre. Så vi går næppe helt forkert ved at antage, at Brændte

Et våbenoffer fra den yngre bronzealder

Mose var navnet på den mose, der findes endnu i dag som en lavning øst for Sønderup by.

Ved et kort besøg på egnen i 1968 lykkedes det mig ikke at finde nogen, der mindedes navnet Brændte Mose, men skulle nogen af læserne tilfældigt have hørt det, vil jeg sætte pris på at få et par ord derom.

Efter at fundhistorien således er så nogenlunde opklaret, er det tid at se på de tre bronzeegenstande, som Niels Nielsen fandt.

„Auberniersværdet“ er 74,3 cm langt og ret velbevaret bortset fra, at overfladen er lidt tæret af mosesyre. Fæstet synes støbt i eet med klingen, nogen form for nagler eller grebspids lader sig i hvert fald ikke se ved røntgenfotografering. De eneste nagler er tre spinkle stangnagler, der sidder i grebet i en oval udskæring, hvor naglerne må have fastholdt et organisk indlæg. Den øverste nagle går desuden igennem en tap, der fra knappen skyder sig ned i udskæringen. Dette må formentlig opfattes sådan, at knappen er støbt for sig og sat på grebet senere ved overstøbning og fastnagling. Den lille torn, der stikker op fra den flade, let hvælvede knap er formentlig støbt sammen med knappen. Midtfor og ved udskæringens øvre og nedre ende er der en dyb rille i grebets sider.

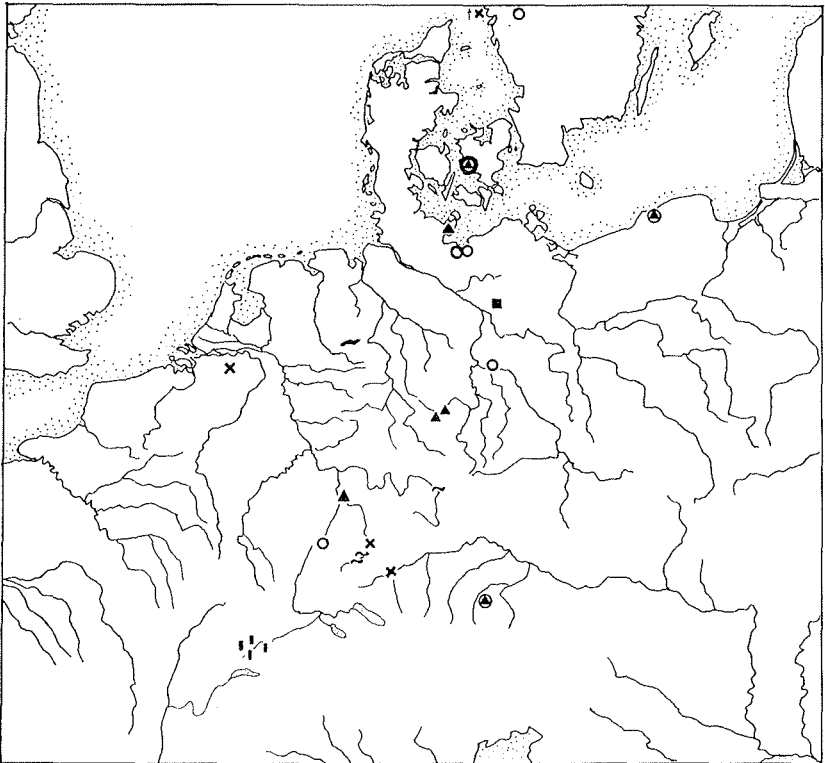
Heftet har parerstang med høj v-formet udskæring. Klingen er 63 cm lang og 4 cm bred og 0,7 cm tyk med bred spids og en 1,8 cm lang ricasso foroven, blot markeret ved indbugning af æggene. Langs midtribben er der på hver side to smalle riller og øverst ved heftet en enkelt spinkel spidsvinklet v-ribbe på midtribben.

Sammen med sværdet fandtes en klinge uden fæste. Den er 62,5 cm lang og 4,5 cm bred og 0,9 cm tyk med en ganske kort grebspids og to naglehuller i de stærkt konvexe skuldre. De øverste 2 cm af klingens er formet som en glat ricasso. Klingens svarer ellers i form og ribber til det førstnævnte sværd men har et ekstra sæt dobbeltriller udenom det inderste sæt.

Henrik Thrane

Desuden fandtes en 52 cm lang spydspids med riller nederst på døllen.

De tre våben er ikke helt almindelige, dels er de ganske imponerende i sig selv, dels er begge sværdene af en fremmed type, der el-

Kort, der viser Auverniersværdenes udbredelse: + viser gravfund, X viser sværd uden fundoplysninger, firkant betyder, at sværdet er fundet på en mark, cirkel viser mosefund og trekant betyder depot- og offerfund. De lodrette streger markerer de schweiziske såkaldte pælebygningsboplads, og de små bølger antyder, at sværdene er fundet i floder

Et våbenoffer fra den yngre bronzealder

lers i Skandinavien kun kendes fra to svenske enkeltfund. Det hører til en type, som man kalder Auverniersværd efter et sted ved navn Auvernier i Vestschweiz ved Neuchâtel-søen, hvor bl. a. sådanne sværd er fundet sammen med mange andre broncer i en boplads ved søbredden. Auverniersværdene hører til i det sidste afsnit af bronzealderen i Mellemeuropa og er formentlig lavet et sted i Schweiz eller Sydtyskland og derfra spredt viden om, som kortet fig. 3 viser. På kortet er samtlige fund af typen indlagt med forskellig signatur for at vise under hvilke forhold sværdene er fundet. Man vil se, at der kan være stor forskel på fundforholdene, og at f. ex. bopladserne kun er repræsenteret i Schweiz, mens fund fra floderne kun findes i Vesttyskland. I Norden og et godt stykke ned i Mellemeuropa er moser de flittigste leverandører af Auverniersværd – og forøvrigt af mange andre sværd- og våbenformer.

Efter min mening er klingen uden fæste fra et sværd mage til Auverniersværdet. Altså ligeledes et fremmed stykke, der formentlig er slæbt over lange og trange veje fra Sydtyskland-Schweiz til Sydsjælland. Om måden, hvorpå sværdene kom hertil, ved vi intet, vi kan gætte på, at de blev bragt herop af samme mand, der lagde dem ned i mosen, men alle muligheder står åbne. Arkæologien kan ikke fortælle om den slags forhold.

Den lange fornemme spydspids, der lå sammen med sværdene er derimod et nordisk produkt. Den tilhører en type, der findes i ret stort antal omkring den vestlige del af Østersøen, i Danmark, Sverige og Nordtyskland. Kun de færreste af spydspidserne når Sønderup-spydspidsens dimensioner. En af dem er forøvrigt fra Skelskør, og andre sydvestsjællandske fund indeholder tilsvarende spydspidser, f. ex. depotfundene fra Holsteinborg og Rettestrup.

Disse superspydspidser må vel have siddet på regulære lanser, snarere end kastespyd og viser en anden kampart end vi kender fra de foregående perioder, hvor spydspidserne ikke var så store.

Spydspidsen hører til midten af yngre bronzealder i Danmark og giver således en god datering for hele fundet til ca. 700 f. Kristi fødsel. At vi samtidig får en god tilknytning til den mellemeuropæiske bronzealders periodesystem nævnes blot for fuldstændighedens skyld.

Vi står altså nu med et fund bestående af sjældne våben, dels indførte sværd, der sikkert har stået højt i anseelse, dels en spydspids af overstørrelse og smukt udført. Kort sagt en krigers udstyr. Han har ganske vist haft et sværd for meget, men det kan jo skyldes forsigtighed eller bjugksomhed fra hans side.

I yngre bronzealder var gravskikken desværre den, at man brændte de døde og begravede dem i urner. Der var ikke plads til større genstande i urnerne og derfor finder man kun sjældent sværd eller spydspidser i denne tids grave. Vi kender da også næsten udelukkende disse våbenformer fra fund i mark og mose. Undertiden findes et enkelt sværd eller spyd ved pløjning af side marker eller ved tørvegravning. Så kan det være svært at bestemme sig for en vurdering af fundet. Når sværdet derimod findes ved en stor sten, bliver sandsynligheden for, at sværdet er nedlagt med vilje meget større. I sådanne tilfælde er det sikkert lige så berettiget at tale om et offerfund som i andre tilfælde, hvor hele våbenudstyr er nedlagt – som nu i Sønderupfundet, Holsteinborgfundet og flere andre. Somme tider er kun et sværd og et spyd nedlagt, somme tider flere eksemplarer af hver type, og undertiden findes våbnene sammen med andre genstande.

Den almindelige tolkning af disse fund som ofre til de højere magter skal der ikke forsøges at røkke ved her. Ligesom der er fund med våben, er der andre fund med kvindeudstyr, f. ex. offerbrønden fra Budsene på Møn. Mænd og kvinder har haft hver deres beskyttende magter, som de ofrede deres bedste ting til. Fra senere tid kender vi offermoser, mindre vandhuller, der blev brugt til hensætning af ofringerne til guderne, hvadenten det nu var madofre, menneskeofringer eller ting, der blev nedlagt i den blanke sø eller den plumrede mose.

Et våbenoffer fra den yngre bronzealder

Selvom vi nu ikke kender andre fund fra Brændte Mose ved Sønderup end det her beskrevne, skal også denne mose sikkert føjes til rækken af offermoser. Vi kan i hvert fald ikke nu påvise andre grunde til at nedlægge et våbenoffer just i denne mose end de her nævnte.

Noget andet er så, at hele vor forståelse af den slags fænomener aldrig kan blive andet end fragmentarisk og usikker. Vi kan samle, inddele, sammenligne fundene indbyrdes og med fund fra andre tider og andre egne, hvor man måske ved lidt mere om grundene til, at folk gav deres bedste ting til vandet, men nogen fuldstændig forståelse kan vi aldrig vinde frem til. Det kan synes en nedslående erkendelse af videnskabens grænser, men det er dog bedre at erkende disse grænser end at tro, at videnskaben kan forklare alt. Selvom vi således næppe nogensinde får at vide, hvad der drev fortidens mennesker til at handle som de gjorde, kan vi studere resultaterne af deres handlinger – selve fundene – og ad den vej vinde forståelse af mange sider af fortiden. De foregående sider har vist givet indtryk af, at der er nok at gøre på dette felt.